

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA
XI

MERSİN
2005

KAAM YAYINLARI
OLBA
XI

© 2005 Mersin/Türkiye
ISSN 1301 7667

OLBA dergisi hakemlidir ve Mayıs-Kasım aylarında olmak üzere,
yılıda iki kez basılmaktadır.
Published each year in May and November.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.
Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.
It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of KAAM.

Olbaya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında
belirtilen bildirilmiş olan formatlara uygun olduğu taktirde basılacaktır.
Articles should be written according the formats mentioned in the following web address.

OLBA'nın yeni sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü
33342-MERSİN
TURKEY

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses
Tel: 00.90.324.361 00 01 (10 Lines) 4730 / 4734
Fax: 00.90.324.361 00 46
web mail: www.kaam.mersin.edu.tr
e-mail: kaam@mersin.edu.tr

Dağıtım / Distribution
Zero Prod. Ltd.
Tel: 00.90.212.244 75 21-249 05 20 Fax: 00.90.212.244 32 09
e-mail: zero@kablonet.com.tr aboratav@tayproject.org

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-XI

MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-XI

Editör

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Coşkun ÖZGÜNEL
Prof. Dr. Tomris BAKIR
Prof. Dr. Hayat ERKANAL
Prof. Dr. Sencer ŞAHİN
Prof. Dr. Yıldız ÖTÜKEN
Prof. Dr. Erendiz ÖZBAYOĞLU
Prof. Dr. Susan ROTROFF
Prof. Dr. Marion MEYER

MERSİN
2005

*OLBA'nın Basılması İçin Vermiş Olduğu Desteklerden Dolayı
Mersin Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Uğur Oral'a
Teşekkür Ederiz.*

İçindekiler/Contents

Gürcan Polat <i>Bir Anadolu-Akhaemenid Dönemi Ölü Kültü Geleneği: Tümüls Önünde Steller ve Seremoni Alanları</i>	1
Muzaffer Demir <i>Antik Dönem Atina Toplumunda Karyalı Köleler</i>	25
Figen Çevirici <i>Daskyleion'da Ele Geçen Tapınan Kadın Figürinleri</i>	49
N. Eda Akyürek Şahin <i>Bithynia'dan Yeni Yazıtlar</i>	75
Bilal Söğüt <i>Tombs with Monumental Columns in the Olba Region</i>	103
Efrumiye Ertekin <i>İlkçağ'da Tarsus "Ketenciler" i ve Ketenleri</i>	155
N. Eda Akyürek Şahin <i>Kütahya Müzesi'nden Bir Grup Adak</i>	177
Murat Özyıldırım <i>Corycus Piskoposluğu ve VI. Yüzyıla Kadar Kristoloji Tartışmaları</i>	199

Yayın İlkeleri

1. Olba her yıl, ilki en geç 15 Mayıs'ta ikincisi en geç 15 Kasım'da olmak üzere iki sayı halinde yayınlanır. Yayınlanması istenilen makaleler, zaman sınırlaması olmaksızın gönderilebilir. Hakemler tarafından olumlu değerlendirilen makalelerin adedi Olba'nın bir sayısı için fazla olduğu taktirde, bazı makaleler diğer sayıda yayınlanmak üzere havuzda bekletilir. Bu gibi durumlarda daha erken gönderilmiş olan makalelere öncelik tanınır.
2. OLBA'nın uluslararası bilimsel standartlara uygun olarak yayınlanabilmesi için aşağıda belirtilen teknik kurallara uyulmalıdır:
 - a- Makaleler, Word 5.0 ve üstü, Windows 95-98 veya Word 2000 yazım programı ile yazılıp diskete kaydedilerek gönderilmelidir.
 - b- Makaleler, figürleriyle birlikte çoğaltılmış olarak iki kopya halinde gönderilmelidir.
 - c- Metin yazılırken 10 punto, dipnot için ise 9 punto New York (Macintosh için) yada Times New Roman (PC için) harf karakteri kullanılmalıdır.
 - d- Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
 - e- Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi yada italik) kullanılmamalıdır.
3. Makale içindeki Yunanca karakterler için kullanılan Yunanca font da diskete yüklenerek yollanmalıdır.
4. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha yada resim) sıralamasına sadık kalınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Dipnot (kitaplar için)

Richter 1977, s. 162, res. 217

Dipnot (Makaleler için)

Oppenheim 1973, s. 9, lev.1

5. “Bibliyografya ve Kısaltmalar” bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inschriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, Lev. LIV-LVII

6. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece “fig” kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. Levha numarası tarafımızdan verilecektir. Bu sebeple levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita yada bir başka ifade veya kısaltma kullanılmamalıdır.
7. Kullanılacak fotoğrafların, daha iyi sonuç almak açısından, siyah-beyaz olması tercih edilmektedir. Dia gönderecek yazarlar dia çerçevesi üzerine mutlaka resim sırasını yazmalıdır. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir. Görsel malzeme eğer taranmış olarak gönderilecekse uzun kenar: 12 cm, çözünürlük: 300 pixel/inch (en az); eğer tam sayfa kullanılacak bir fotoğraf ya da çizim söz konusu ise uzun kenar: 18.5 cm olmalıdır. Ayrıca görsel malzeme başka bir programa (Microsoft Word, Power Point vs.) gömülü olarak değil, Adobe Photoshop tif formatında gönderilmelidir.
8. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır. Levhalardaki Figürlerin (resim, çizim, harita vs.) altına açıklama cümlesi yazılmamalıdır.
9. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla mümkünse 15 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.
10. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca olabilir. Türkçe yazılan makalelerde yaklaşık 200 kelimelik İngilizce yada Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise 200 kelimelik Türkçe özet kesinlikle bulunmalıdır.

CORYCUS PİSKOPOSLUĞU VE VI. YÜZYILA KADAR KRİSTOLOJİ TARTIŞMALARI

Murat ÖZYILDIRIM*

ABSTRACT

Important changes took place in the social, political, religious life in the Roman Empire after the rise of Christianity especially in the eastern Mediterranean provinces such as Cilicia and Syria in the A.D. 1st century. The process forming the basis of this new religion soon began including the setting of the rules for worship and the principles of belief.

During this process, the arguments about the nature of Christ (Christology) appeared as a principal topic. The first council in the history of Christianity (Hierosolyma Council of Apostles) was held in Jerusalem in 57 in order to discuss on this matter. The spread of the new religion in a large area caused new interpretations and different views concerning with this problem.

The bishops coming from the ancient towns which gradually became bishopric centers began to attend various council meetings gathering Christians from different cultures and countries. One of those cities was Corycus (Kızkalesi). Seleucia ad Calycadnum in its neighbourhood was also an episcopal center and the towns Diocaesarea and Olba were connected to it.

It is significant that although Corycus was geographically located close to Seleucia ad Calycadnum, it was directly connected to the episcopal center of Tarsus. This situation sometimes caused such difficult cases in between to bishopric centers that the Church at Antiochia ad Orontem had to act as a mediator.

Hıristiyanlığın ortaya çıkışı Roma İmparatorluğu'nun sosyal, siyasal ve dinsel yaşam düzeni üzerinde önemli değişikliklere yol açar. Özellikle imparatorluğun Cilicia, Syria gibi doğu Akdeniz eyaletleri İ.S. I. yüzyıldan başlayarak yeni dinin sosyal ve kültürel yaşama getirdiği yeniliklerle karşılaşır.

* Okt. Murat Özyıldırım, Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü 33342 Çiftlikköy Kampüsü Mersin / TÜRKİYE.

Çalışmama yardımları için ME. Ü. Fen - Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü öğretim üyeleri, Doç. Dr. Emel Erten'e, Yard. Doç. Dr. Murat Durukan'a ve Klasik Filolog Sevim Ayteş Canevello'ya teşekkür ederim.

Bu bölgelerde yer alan kentlerde, Hıristiyanlığın yayılımı ardından inancın şekillenmesi süreci başlar. Bu süreç, hem dinsel tapım kurallarının hem de inanç esaslarının belirlenmesidir.

Ancak bu belirlemeler sırasında özellikle Kristoloji (Hz. İsa'nın doğası üzerine yapılan tartışmalar), üzerinde uzlaşmaya varılamayan temel sorun olarak ortaya çıkar. Konu üzerinde, Hıristiyanlığın başlangıcında ilk toplanan konsil olan 57 yılı Hierosolyma (Kudüs) Havariler Konsili'nden başlayarak tartışmalar yapılır. Bu konudaki birbirinden farklı düşünceler, yeni dinin gittikçe genişleyen bir coğrafyaya doğru yayılımıyla da çeşitli yorumlarla değişerek yandaşlar toplar.

Doğu Akdeniz'de Hellenistik ve Roma kültürünü yaşatan kentlerin zamanla birer piskoposluk merkezi haline gelmesiyle yeni kültürel yaklaşımlara ulaşılır. İmparatorluğun birbirine uzak coğrafyalardan ve farklı kültürlerden gelen piskoposları, kentlerin piskoposluk merkezleri olmalarıyla daha geniş kapsamlı toplantılara dönüşen konsillere katılmaya başlar. Cilicia liman kentlerinden olan Corycus (Yun. Κορυκος) da konsillere katılımcılar yollayan piskoposluk merkezlerinden biridir.

a) Corycus'un Coğrafi Konumu

İlkçağda Cilicia, doğuda Syria, kuzeyde Lycaonia, batıda Pisidia ve Pamphylia, güneyde Akdeniz'le çevrili bir bölgedir. Cilicia, Cilicia Campestris / Secunda (Ovalık Cilicia) ve Cilicia Aspera / Prima (Dağlık Cilicia) olarak iki bölümden oluşur. Corycus, *Cilicia Prima*'da bulunan bir doğu Akdeniz liman kentidir. Kent, bu bölgenin en önemli yerleşimi ve ilkçağda bir diğer liman kenti olan Seleucia ad Calycadnum'un yaklaşık yirmi kilometre doğusundadır. Corycus'un batısında her zaman rekabet içinde olduğu Elaiussa Sebaste kenti bulunur.

Corycus'un coğrafi durumu burada özellikle safran yetişmesine uygundur. İlkçağ yazarları Corycus'la ilgili bilgiler verirken, burada yetişen iyi cins safranı överek söz eder. Corycus'tan Strabon (XIV. V, 5)'de Corycus için kentte bulunan, safran yetişen bir mağara ve bu mağaradan çıkan kaynaktan söz ederek "... (*Corycus'un*) yukarısında, yirmi stadia uzaklıkta, içinde en iyi safranın yetiştiği Corycus Mağarası vardır. Nehir, bir süre yer altında aktıktan sonra denizde dışarıya çıkar ve Pikron Hidor olarak adlandırılır..."¹ yazar.

¹ Çev. A. Pekman.

Corycus'ta çok iyi kalite safran bulunduğunu yazan bir başka yazar olan Isidorus, *Etymologiae* (XIV. 3, 45)'de "...*Orada en çok ve kusursuz, hoş kokusuyla nefes açan ve altından çok daha sarı safran gelen Corycus kasabası vardır...*" der². Rabanus Maurus, *de universo* adlı yapıtında Isidorus'un Corycus hakkında verdiği bu bilgileri aynı cümleyle yineler.

b) Hıristiyanlığın Yayılması ve Kristoloji Tartışmalarında Corycus

Corycus'un Hıristiyanlık konsillerine katılımını incelemenden önce, Hıristiyanlığın doğuşunu ve yayılmasını anlamak gerekir. Böylece Corycus'ta Hıristiyanlığın güçlenerek piskoposluğun oluşumu ve kentin konsillerde nasıl bir tutum içinde olduğu belirlenebilir.

Yeni dinin I. yüzyılda Palaestina'da ortaya çıkarak yayılması, Roma İmparatorluğu'nun özellikle doğu Akdeniz'deki kentleri üzerinde önemli etkilere neden olur. İlk Palaestina'nın yakın çevresindeki yerleşimler büyük bir hızla Hıristiyanlaşır ve bu merkezlerde yaşayanlar Hıristiyan inancını kabul eder.

Roma İmparatorluğu'na bağlı *provincia Cilicia*'nın kentleri, Palaestina'da doğan Hıristiyanlığın bu bölgeye doğru yayılmasıyla yeni dini benimser. Bölge kentlerinde Hıristiyanlık öncesi dönemlerde, yerel unsurlardan etkilenen çok tanrılı dinsel kültürlerin tapımları görülür. Ayrıca önemli sayılabilecek Yahudi topluluklar da kentlerde yaşar. Corycus'un da içinde yer aldığı düşünülebilecek olan Olba Rahip-Krallığı, bölgede siyasi ve dini yönetimin aynı kişide toplandığını gösteren önemli bir yapılanmadır.

Bu dinsel güçlülük, Hıristiyanlığın bölgede I. yüzyıldan başlayan hızlı yayılımının ardından, Iconium'dan (Konya) Seleucia ad Calycadnum'a (Silifke) gelen Azize Thecla ve Tarsuslu Aziz Paulus gibi önemli din büyüklerinin çabaları, kentlerin birer piskoposluk ya da başpiskoposluğa dönüşmesi sonucu artarak sürer.

Yayılmaya başladığı ilk dönemlerde Hıristiyanlık, Yahudiliğin "*Mesih - Kurtarıcı*" aracılığıyla yenilenmesi ve dolayısıyla yalnızca "*seçilmiş halk*" Yahudilerin kabul etmesi gereken bir inanç olarak görülür. Bu nedenle başlangıçta *gentiles* (Yahudi kökenli olmayan herkes; daha sonra, Hıristiyan

² Corycus'ta yetişen safrana ilişkin bkz. Özbayoğlu 2003, 164.

olmayanlar) bu inanca davet edilmez. Birer Yahudi olarak Hz. İsa'nın havarileri, bu çerçevede yeni inancı Yahudi topluluklar içinde yaymaya çalışır.

Ancak Havari Petrus'un Palaestina'nın Caesarea (Kayzeriye) kentinde bulunduğu sırada olduğuna inanılan bir mucizeyle artık *gentiles* de yeni dine davet edilebilir. Bu olay İncil'de (*Elçilerin İşleri* XI. 45) şöyle anlatılır: "...*Petrus'la birlikte gelmiş olan Yahudi imanlılar, Kutsal Ruh armağanının diğer uluslardan olanların da üzerine dökülmesini şaşkınlıkla karşıladılar...*".

Buna karşın, uzun süre Yahudi kökenli Hıristiyanlar, *gentiles*'i hoş karşılamaz ve kuşkuyla bakar. Bu düşünce, özellikle Aziz Paulus'un Hıristiyanlığı kabul etmesi ile değişir ve Hıristiyanlık *gentiles* içinde, Yahudilerin arasında olduğundan çok daha büyük bir hızla yayılmaya başlar³. Lucas'ın, Aziz Paulus'u Tarsus doğumlu olarak yazmasına karşın⁴ Hieronymus, onun ve ailesinin Iudaea'dan (Yahudiye) Tarsus'a göç ettiğini ve Paulus'un Giscala doğumlu olduğunu yazar⁵. Paulus, ailesi tarafından dini eğitim için Hierosolyma'ya gönderilir.

Aziz Paulus'un sosyal ve kültürel kökeni, Hıristiyanlığın yayılmasına, dinsel temellere oturmasına önemli katkılar sağlar. Paulus, Roma yurttaşı bir Yahudidir, Hellenistik düşünceyi bilir, Hierosolyma'da dini eğitim alır ve Akdeniz'in önemli kentlerinden olan felsefecileriyle bilinen Tarsus'ta yaşar. Bu kısa tanım, Paulus'un, Corycus'un da içinde olduğu geniş bir coğrafyada Hıristiyanlığın biçimlenmesindeki önemli yerini anlayabilmek için yapılan küçük bir özetir.

Aziz Paulus, gittiği yerlerdeki değişik kökenli halklara dinsel yenilikleri geçmişinden gelen bilgi - kültür birikimini kullanarak kabul ettirir. Özellikle İmparator Claudius (41-54) döneminde Cyprus (Kıbrıs) ve Galatia'ya yaptığı ilk gezileriyle de *gentiles*'in yeni dine katılımına önem verir⁶. Paulus, Ege, Cilicia ve Macedonia'da yer alan kentlere giderek buralarda Hıristiyanlığın sonraki yüzyıllarda daha ayrıntılı olarak gelişecek olan temel kilise yapılanmasının ilk adımlarını atar.

³ Smith 2004 (a), 62.

⁴ İncil'de (*Elçilerin İşleri* XXII. 3) "... ego sum vir Iudeus, natus in Tarso Ciliciae..." yazar.

⁵ Dürüşken 2003, 9.

⁶ Dürüşken 2003, 237.

Hellenistik dönemden beri önemini koyan Antiochia ad Orontem (Antakya), *Syria*'da değişik ulusların yaşadığı, en büyük ve kalabalık Roma kentidir. Antiochia, Hierosloyma'dan bu kente gelen Yahudi asıllı ilk Hıristiyanlardan oluşan topluluk ve onların kurdukları kilise sayesinde gittikçe ön plana çıkar⁷. İlk Hıristiyanlar için Hierosolyma ve Antiochia ad Orontem arasında sürekli ilişki vardır.

Kısa zamanda Antiochia ad Orontem, Hıristiyanlığın ilk yıllarından başlayarak gerek dinin şekillenmesi, gerekse yayılması ya da diğer teolojik sorunların tartışılması konusunda sürekli hareketlilik yaşanan çok önemli bir tarihsel merkez olma özelliği kazanır⁸.

Antiochia Kilisesi, Hıristiyanlığın ilk kilisesi olarak kabul edilir ve İmparator Gaius Caligula (37 - 41) döneminde kurulur⁹. Erken dönem Hıristiyanlık yazılı kaynakları, kenti, adında "*Hıristiyan*" sözcüğü geçen ilk kilisenin kurulduğu yer olarak belirtir. Antiochia ad Orontem, daha sonra Yahudi kökenli olmayanların da Hıristiyanlığı kabul ettikleri ve her ulustan gittikçe artan sayıda inanlılar topluluğunun yaşadığı bir yerleşim olur.

Antiochia'nın bölge kiliselerinin bağlı bulunduğu merkez haline gelmesi İmparator Vespasianus döneminde oğlu Titus tarafından Hierosolyma'nın 70 yılında yakılıp yıkılmasının ardından başlar. İmparator tarafından bu dönemde *provincia Cilicia* 74 (bazı kaynaklarda 72) yılında oluşturulur. Corycus ve her zaman rakibi olan doğusundaki komşu Elaiussa Sebaste kenti de bu yönetsel yapılanmada yer alır.

Kısa sürede Antiochia ad Orontem, Hıristiyanlığın dinsel değil ama kilisenin yönetsel merkezi olma özelliğini yitiren Hierosolyma'nın yerini alır. Bu dönemde 68 yılından başlayarak yaklaşık kırk yıl Antiochia Süryani Kilisesi piskoposu olan Ignatius yönetiminde kilisenin etkinliğini giderek artırdığı görülür¹⁰.

Piskopos Ignatius, gittikçe geniş bir coğrafyaya yayılmaya başlayan kiliselerdeki dinsel ayrılıkların artmasından endişe duyar. Ignatius her

⁷ Çelik 1996, 53; Freeman 2003; Gasque, 2004, 57; Özyıldırım 2004, 242.

⁸ Aydın 2004, 255.

⁹ Downey 1963, 90; Dürüşken 2003, 237.

¹⁰ Çelik 1996, 56; Aydın 2004, 258; Piskoposun adı, Süryani Kaynaklarında Mor Ignatius Nurani olarak yer alır.

topluluğun başında bir piskopos bulunması gerektiğini savunur ve yönetsel birlik oluşmasını ister¹¹. Piskoposluğu döneminde, özellikle Libanus ve Anadolu'daki kentlere misyonerler yollar. Böylece Ignatius, başında bulunduğu kilisenin gücünün Antiochia ad Orontem yakın çevresinde artmasını sağlar.

Piskopos Ignatius döneminde Anadolu'da bulunan kiliseler “*üçlü uygulama*” denilen ve bir piskopos, bir grup kilise yetkilisi ve birkaç kişi olabilen kilise yardımcılardan oluşan düzenle yönetilir¹². Bu dönemde piskoposluk yapılanmaları henüz başlangıç aşamasındadır. Ancak, Ignatius'un çok önem verdiği bu düzenleme kilise toplulukları içinde başarı kazanarak büyük ölçüde yerleşir.

Antiochia ad Orontem'e coğrafi yakınlığın verdiği kazanımla Anadolu kentlerinde piskoposluklar bulunmasına karşın örneğin kiliselerin bulunduğu Yunanistan ya da Roma'da oluşmuş bir “piskoposluk” yoktur¹³. Yukarıda belirtilen kilise yönetim düzeni, III. yüzyıl öncesinde evrensel bir şekil alır ve bu konuda Ignatius'un titizlikle konunun üzerinde durması yadsınamaz.

Aziz Paulus ve Iconium'dan Seleucia ad Calycadnum'a giden Azize Thecla'nın, Hıristiyanlığın I. yüzyıl sonlarından başlayarak Cilicia ve Isauria kentlerinde yayılmasında önemli etkileri vardır. Seleucia'ya coğrafi olarak yakınlığı bilinen diğer kentler gibi Corycus da Azize Thecla'dan etkilenmiş olmalıdır.

Erken Hıristiyanlık yazılı kaynaklarında, Azize Thecla'nın Corycus'a gittiğine dair bir bilgi yoktur. Ancak, azizenin münzevi bir yaşam sürdürdüğü mağarasını -örneğin Olba gibi- çevre kentlerden gelenlerin ziyaret ettiği ve kendisinden çeşitli sıkıntılardan kurtulmak istedikleri için dua etmesini istedikleri bilinir. Corycuslular da Seleucia ad Calycadnum ve yakın çevresini etkileyen Thecla'yı görmüş olmalıdır.

Azize Thecla, başlangıçta yalnız Cilicia ve Isauria kentlerini etkilerse de sonraki yüzyıllarda birbirinden farklı coğrafyalardaki bütün Hıristiyan mezhepleri tarafından bir azize olarak kabul edilir ve adına kiliseler yapılır.

¹¹ Smith 2004 (b), 83.

¹² Wright 2004 (a), 121.

¹³ Wright 2004 (a), *ibid.*

Antiochia ad Orontem, Aziz Seraphium'un 191 yılında burada "*episcopus*" olmasının ardından dinsel yönetiminde bulunan Syria dışına da etki alanını genişletmeyi başarır¹⁴. Seraphium, Cilicia kiliseleri arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklara hakemlik yaparak uzlaşa sağlar. Ancak onun piskoposluğu döneminde Antiochia Süryani Kilisesi'nin, Cilicia dışında yönetsel açıdan müdahil olduğu bir yer yoktur¹⁵.

Cilicia'nın önemli bir liman kenti olan Elaiussa Sebaste, bölgenin Syria ve Cyprus gibi yakın bölgelerle ticareti için önemli bir yerleşimdir. Corycus, III. yüzyıl içinde Elaiussa Sebaste'nin ancak bir kömür'sidir¹⁶. Her iki kent de Kral Şapur önderliğinde Sasaniler tarafından 260 yılında tahrip edilir.

Antiochia Süryani Kilisesi'nin III. yüzyıl sonuna gelindiğinde başta Cilicia olmak üzere Palaestina, Cappadocia, Syria ve İran gibi çok geniş bir coğrafyaya dağılan on iki başpiskoposluk ve yüz otuz yedi piskoposluğu yönettiği görülür¹⁷. Bu yüzyılda Hıristiyanlığın gelişimi mimaride de izlenebilir. İmparatorluğun doğu eyaletlerinde özellikle III. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak kilise binalarının sayısı artar¹⁸.

Corycus, I. yüzyılla IV. yüzyıl arasında Elaiussa Sebaste'nin daha uygun bir limana sahip olması nedeniyle geri planda kalır. Ancak Corycus, Elaiussa Sebaste limanının IV. yüzyıldan sonra kumulla dolması ve dolayısıyla liman özelliğini giderek yitirmesi, IV. yüzyılda *provincia Cilicia*'dan ayrı *provincia Isauria*'nın oluşturulmasıyla önem kazanır¹⁹. Isauria'nın metropolisi olan Seleucia ad Calycadnum'a çok yakın olan Corycus, limanının da etkisiyle ticari yönden gelişerek, bölgenin yeni merkezlerinden biri olur.

Hıristiyanlık içinde en büyük ve ciddi tartışma, Mısır - Alexandria (İskenderiye) kilise bölgelerinden biri olan Baucalis Kilisesi rahiplerinden Arius'un Hz. İsa için getirdiği yeni tanımlamayla birlikte başlar. Arius'un inançları kısaca, Tanrı ile Hz. İsa'nın özde birliği değil ayrılığı olarak

¹⁴ Çelik 1996, 62; Özyıldırım 2004, 246.

¹⁵ Çelik 1996, ibid.

¹⁶ Hellenkemper 1990, 315; Sayar 1994, 209.

¹⁷ Çelik 2004, 63.

¹⁸ Maraval 2003, 66.

¹⁹ Özbay 2001, 147.

özetlenebilir. Arius yandaşlarının o dönemde kullandıkları ünlü söz “...Logos’un (Hz. İsa) olmadığı bir zaman da vardı...” cümlesidir. Arius, Piskopos Alexandrus’la dinsel görüşleri nedeniyle ters düşer²⁰.

İmparator Constantinus (306 - 337) döneminde hızla artan kiliseler arasındaki teoloji tartışmaları önce önemsizdir. İmparatorun 320 yılından sonra Hıristiyan olması Kristoloji konusuna ilgisinin artmasını sağlayan bir gelişmedir. Constantinus, imparatorluğun en kalabalık Hıristiyan nüfusunu barındıran doğu eyaletlerinde tartışmaların gittikçe içinden çıkılmaz bir durum alması ve yer yer kargaşaya dönüşmesi üzerine bir konsil toplama kararı verir. İmparatora göre, tüm sorunlar çözümlenebilir niteliktedir.

Konsil, ilk οικουμηνικός (evrensel - tüm kiliseleri kapsayan) olma özelliği taşır ve Cilicalı dokuz piskoposun da katılımıyla 325 yılında Nicaea’da (İznik) toplanır²¹. Constantinus, Hz. İsa için, Yunanca ομοουσιος (aynı özden) tanımının kabul edilebilir olduğuna karar vererek katılımcılara önerir. Ancak uzlaşma sağlanamaz ve tartışmalarla geçen konsilden Arius’un düşüncelerinin kıyasıyla eleştirildiği bir sonuç alınır.

Antiochia Kilisesi’nin yönetiminde olan piskoposluklar, Nicaea Konsili’nde kesinleştirilerek konsilin sonuç bildirgesinde (Madde VI) yer alır. Bu maddeyle Antiochia Süryani Kilisesi, Roma ve Alexandria Kiliseleri, varolan kiliselerin yönetimini kendi aralarında paylaşır. Bu paylaşım Antiochia, Anadolu ve Syria’nın da içlerinde bulunduğu tüm doğu kiliselerinin yönetimini üstlenir.

Cilicia ve Isauria kentleri, Nicaea Konsili’nin ardından Antiochia Süryani Kilisesi dinsel yönetiminde piskoposluk merkezleri olarak kilise örgütlenmesine gider. Bunlar arasında, Tarsus ve Seleucia ad Calycadnum özellikle IV. yüzyılda iki önemli başpiskoposluk merkezidir. Cilicia ve Isauria’nın birçok kentleri de bu iki ana kente bağlı piskoposluktur.

Bölgenin iki zengin kentinin kiliseleri arasında etki alanlarını genişletmeye yönelik ciddi bir mücadele olmalıdır. Bu, mücadelenin iyi bir örneği olan Corycus Piskoposluğu, bu yönetsel düzenleme içinde, coğrafi konumu Seleucia ad Calycadnum’a çok daha yakın olmasına karşın Cilicia Prima’da bulunan Tarsus Başpiskoposluğu’na bağlıdır.

²⁰ Wright 2004 (b), 166.

²¹ Herzfeld 1930, 91; Dvornik 1990, 7; Wetzel 1997, 83; Şer 2002, 91.

Bu nedenle Corycus Kilisesi, Antiochia ad Orontem'in II. yüzyıl sonundan başlayarak şekillendirdiği piskoposluk idari yapılanmasında dolaylı olarak Antiochia Süryani Kilisesi yönetim bölgesinde yer alır.

Ancak bu dönemde Hıristiyanların yaşadığı coğrafya, Kristoloji tartışmalarının yer yer çatışmaya dönecek kadar büyümesine ve değişik dinsel yorumların etrafında birleşen tarafların birbirlerini dindışı ilan etmesine sahne olur.

Bitmeyen tartışmalar, kuşkusuz tüm piskoposlukları olduğu gibi Corycus Piskoposluğu'yla diğer Cilicia piskoposluklarını da etkileyerek, özellikle doğu ve batı kiliseleri arasında, ayrıca doğu kiliselerinin kendi aralarında bir daha onarılamayacak bölünmelerden, siyasi iktidar - kilise ilişkilerinde ortaya çıkan sorunlara kadar bir dizi gelişme ile yüzyıllar boyu sürer.

Gerek kiliselerin ortak bir *credo* saptanabilmesi için, gerekse bizzat imparatorun ülkenin siyasi birliğini ayakta tutmaya yönelik çabaları nedeniyle topladığı konsillerde uzlaşa sağlanamaz ve inanç ayrılıkları daha da derinleşir. Özellikle doğu kiliselerinde din ve devlet işleri, imparatorların ve piskoposların etkisiyle birbirine karışır. Roma İmparatorluğu'nun yönetsel merkezinin doğuya, Constantinopolis'e kaymasıyla batı kiliseleri bu dönemde kendilerini doğu kiliselerine göre devlet işlerinden daha uzak tutabilir.

Corycus, Olba, Diocaesarea gibi bazı Cilicia ve Isauria kentlerinin 381 yılında toplanan evrensel Constantinopolis (İstanbul) Konsili öncesinde piskopos adları yazılı kaynaklarda yer almaz²². Yerleşimlerin Nicaea ya da 341 yılında toplanan Antiochia ad Orontem konsillerine temsilci yolladıklarına ilişkin yazılı belge de yoktur.

Corycus da kısa sürede Hıristiyanlık içindeki Kristoloji tartışmalarında taraf ve diğer Cilicia piskoposlukları gibi konsillere katılımcı yollayan bir piskoposluk merkezi olur. Erken Hıristiyanlık yazılı kaynaklarında, kentin 381 yılından 680 yılına kadar görev yapan ve bu konsillere katılarak Corycus'u temsil eden toplam beş piskoposun adları yer alır²³.

Corycus'un bilinen piskoposlarının adları, Germanus, Sallustius, Arche-laus, Cyprianus ve Ioannes olarak erken Hıristiyanlık yazılı kaynaklarında

²² Erten – Özyıldırım 2003, 247; Özyıldırım 2003, 151.

²³ Lequien 1740, 880; The Catholic Encyclopedia 1912: Vailhe "Corycus".

yer alır²⁴. Bu piskoposlardan başka, yazılı metinlerde yer almayan, ama Corycus'ta VI. yüzyıl başında görev yaptığı bilinen Piskopos Indacus'un (Ινδᾶκος) adı, kentte bulunan Eski Yunanca bir yazıttan öğrenilir²⁵.

Bu kentler için daha ilginç olan, çok yakın coğrafi yerleşimler olmalarına karşın, 359 yılında Seleucia ad Calycadnum'da Arius'un düşüncelerin tartışıldığı ve doğu kiliseleri temsilcilerinin katıldığı yerel konsilde de yer almamalarıdır. Yazılı kaynaklar, bu kentlerin aksine, Tarsus ve Seleucia ad Calycadnum temsilcilerinin ilk konsillerden başlayarak düzenlenen toplantılara katıldığını yazar²⁶.

Bu durum, her iki kentin nüfus olarak Corycus ve diğerlerinden daha kalabalık Hıristiyan topluluk barındırmasıyla ya da Hıristiyanlığın, Corycus, Olba kentlerindeki yayılımının daha geç bir dönemde artmasıyla açıklanabilir. Ayrıca iki yerleşimin, Cilicia ve Isauria'nın metropolis kentleri oluşu Kristoloji tartışmalarında daha etkin olmalarının nedenlerindedir. Ancak Olba, Corycus gibi kentlerin konsillerdeki durumuna ilişkin yorumlarda, erken dönem Hıristiyanlık yazılı kaynaklarının günümüze ulaşmasındaki sorunlar da unutulmamalıdır.

Gezgin Egeria, 381 - 384 yılları arasında Hierosolyma, Syria, Antiochia ad Orontem ve Tarsus'un da içinde bulunduğu Hıristiyanlığın kutsal kabul edilen birçok bölge ve kentlerini gezer. Egeria, bu gezilerinden birinde Azize Thecla'nın Seleucia ad Calycadnum'daki kutsal kabul edilen mağarasını ziyaret etmek için yaptığı yolculukta Corycus'a da gelerek bir gün kalır²⁷.

Egeria, anılarında bu yolculuğunu “...Tarsustaydım. Azize Thecla'nın kutsal yeri Tarsus'tan sadece üç günlük uzaklıktaydı...(Seleucia ad Calycadnum) Tarsus'a çok yakın olduğu için buraya gitmeyi çok arzu ettim ve yola çıktım. Cilicia'da deniz kenarında bulunan Pompeiopolis denen kente geldim. Oradan Corycus'a geçtim ve bir gece kaldım..”²⁸ der.

Hıristiyanlıkta IV. yüzyıldaki en önemli tartışmalardan biri olan Ariuşçuluk konusunda imparatorların bile taraf oldukları bilinir. Arius'un

²⁴ Lequien 1740, 881, 882.

²⁵ Waddington 1972, 341.

²⁶ Lequien 1740, 1011; Özyıldırım 2004, 250.

²⁷ Canevello 2004, 263.

²⁸ Canevello 2004, ibid.

düşüncelerine yakınlığıyla bilinen İmparator Valens (364 - 378) ve II. Constantius'un aksine İmparator Theodosius (379 - 395) imparatorluğun özellikle doğu eyaletlerindeki piskoposlukları arasında çok sayıda yandaş bulan Ariusçu düşüncelere karşıdır.

İmparator, bu inancın Hıristiyanlığı aslından uzaklaştırdığını düşünür. Constantinopolis'te 381 yılında bir konsil toplanmasını sağlar. Doğu kiliselerinden seçilen yüz elli piskopos, batı kiliseleri piskoposlarının davet edilmediği I. Constantinopolis Konsili'ne katılır²⁹. Böylece Corycus, ilk kez bir konsilde temsil edilir.

Constantinopolis Konsili, yalnız doğulu piskoposlar katıldığı için başlangıçta yerel olarak kabul edilmesine karşın, 451 yılındaki Chalcedon (Kadıköy) Konsili'nde katılımcı piskoposlar tarafından evrensel konsil olarak kabul edilir. Böylece Constantinopolis Konsili, Nicaea Konsili'nden sonra evrensel kabul edilen ikinci konsil olur.

Corycus, I. Constantinopolis Konsili'nde Cilicia piskoposları içinde yer alan ve kentin piskoposu olan Germanus (*Germanus Corycensis*) tarafından temsil edilir³⁰. Konsil, Constantinopolis ve Antiochia gibi çok önemli merkezlerin dinsel denetimini ellerinde bulunduran Ariusçular için büyük bir yenilgiyle sonuçlanır. Konsilin sonuç bildirgesinde Nicaea *credo* ilkelere kabul etmeyenlerin aforoz edileceğine, cezalandırılacağına dair maddeler yer alır.

Konsilin sonuç bildirgesinde yer alan kavramlar, Nicaea Konsili kararlarının kabulü gibi anlaşılabilir olmasına karşın, Arius'un düşüncelerinden oldukça uzaktır. Burada Arius'un vurgulamaya çalıştığı "Tanrı" kavramının yerini eşitliğine inanılan üçlü inanç alır. Ariusçuluk, İmparator II. Theodosius döneminde büyük oranda etkisizleşir ve 440 yılına gelindiğinde artık imparatorlukta hiçbir gücü kalmaz.

Ancak Hıristiyanlıkta teoloji tartışmaları bundan sonra da sürer. Mısır - Alexandria Kilisesi'ne bağlı rahiplerin V. yüzyıldan başlayarak Hz. Meryem için - tanrıça Isis tapımlarından etkilenerak aynı sözcüklerle- ibadetlerinde "Θηροτοκος- *Tanrı'nın Annesi*" sanını kullanmaları kiliseler arasında yeni

²⁹ Rubenstein 2004, 199.

³⁰ Lequien 1740, 880; Turner, EOMIA <http://www.creighton.edu/~pam44013/Index.htm>; Kaçar 2003, 126.

ve çok büyük bir tartışma başlatır. Mısırlıların kullandığı bu san, Nicaea ve Constantinopolis evrensel konsillerinde hiçbir biçimde konu olmayan yeni bir sorun oluşturur.

Nestorius, daha önce Antiochia ad Orontem’da tanınmış bir vaizdir ve bizzat İmparator II. Theodosius’un davetiyle Constantinopolis Patriği yapılır. O, başta Alexandria Patriği Cyrillus olmak üzere -özellikle Mısır kiliselerinden olan- tüm yandaşlarına ve düşüncelerine şiddetle karşı çıkar³¹. Nestorius, Hıristiyanlık tarihi içinde Arius gibi, savunduğu düşünceler, kiliseler arasında bölünmelere neden olacak birçok tartışmalara yol açan önemli bir kişiliktir.

Nestorius, Alexandria Kilisesi’nin “θητοκοκος” tanımını kesinlikle reddeder ve “Χρισθοτοκος” (Hz. İsa’nın Annesi) sanını kullanır. Ayrıca, Nestorius’un Hz. İsa’nın doğasında insan ve Tanrı’yı birbirinden ayıran görüşleri Çift Doğa (*diophysist*)³² öğretisi olarak bilinen düşüncelerin oluşmasını sağlar³³. Bu da Nestorius’un Cyrillus tarafından çok sert bir şekilde suçlanmasına yol açar. Cyrillus, Hz. İsa’nın insani doğasının tanrısal doğa içinde yok olduğunu savunur ve bu öğreti Kristoloji tartışmaları içinde Tek Doğa (monophysist) öğretisi olarak bilinir³⁴.

Birçok yerde yerel konsiller toplanarak Hz. Meryem için “θητοκοκος” sanının kullanılıp kullanılmayacağı konusu tartışılır ve taraflar arasında karşılıklı suçlamalar yapılır. Mısırlılar, Nestorius’un Çift Doğa düşüncesini de bu konsillerde eleştirir. Ancak, “θητοκοκος” sanı ve Çift Doğa öğretisi, tartışmaların yalnız görünen yönünü oluşturur. Mısır kiliselerinin ve bu kiliselerin patrikliği olan Alexandria Kilisesi’nin asıl kaygısı, Constantinopolis Kilisesi’nin imparatorluğun içindeki etkisini giderek artırmasıdır.

İmparator II. Theodosius, iktidarı paylaştığı Roma’daki İmparator Valentinianus ile anlaşarak, tartışmalarla gittikçe büyüyen soruna çözüm bulmak amacıyla, Hıristiyan dinsel düşüncesine yeni bir boyut kazandıracak olan Ephesus Konsili’nin toplanmasına karar verir. Konsile çağrılı piskoposlar 431 yılı Haziran ayı başlarında bu kentte toplanmaya başlar.

³¹ Maraval 2003, 68; Çelik 2004, 152.

³² Eski Yunanca διο: iki ve φυσικ: doğa sözcüklerinden.

³³ McDonald 2004, 182’de “...(Nestorius, düşüncelerini) ‘Öz yapıları birbirinden ayırıyor; ancak tapınmayı birleştiriyorum’ şeklinde ifade etti...” yazar.

³⁴ Eski Yunanca μονο: tek ve φυσικ: doğa sözcüklerinden.

Cyryllus, kendi yandaşlarının daha erken toplanmasını fırsat bilip tüm piskoposların gelmesini beklemeden konsili açtığını ilan eder ve Nestorius'u da katılmaya çağırır. Böylece konsil, henüz Nestorius yandaşı Antiochia ad Orontem Patriği Ioannes ve onunla birlikte olan çoğunluğu Syriyalı piskoposlar Ephesus'a gelmeden başlar.

Ancak, başta Nestorius olmak üzere karşıt görüşlü hiç kimse, piskopos Cyryllus başkanlığında yapılan bu toplantıya katılmaz³⁵. Doğal olarak Nestorius ve yandaşları katılmadıkları bu toplantılarda Çift Doğa öğretisiyle birlikte aforoz edilir. Bu nedenle I. Ephesus Konsili, Çift Doğa öğretilerine şiddetle karşı çıkan Cyryllus'un savunduğu Tek Doğa öğretilerini benimseyenlerin büyük bir zaferiyle sonuçlanır.

Antiochia ad Orontem Patriği Ioannes ve beraberindekiler Haziran ayı sonlarında Ephesus'a ulaşır. Yazılı kaynaklarda bir bilgi yer almamasına karşın Cilicalı piskoposların da Ioannes ile birlikte olduğu, özellikle Antiochia'dan başlayacak deniz yolunun bölge kıyı kentlerinden geçtiği anımsandığında, çok güçlü bir olasılıktır³⁶.

Üstelik aralarında Corycus'un da bulunması gereken bu Cilicia kentleri, Antiochia ad Orontem'e bağlı piskoposluklardır ve her piskopos oyunun önemli olduğu bir konsile birlikte gidilmesinin yararı yadsınmamalıdır. Bu şekilde yolculuk yapılmasının piskoposların karşıt düşüncenin etkisinden kurtulmasında da yararlı olacağı düşünülebilir.

Cyryllus'un açtığı konsilin resmi olmadığını söyleyen imparatorun temsilcisi, Ioannes başkanlığında toplanan konsilin resmi olduğunu söyler³⁷. Sallustius (*Sallustius Coryci episcopus*), Corycus'un adı yazılı kaynaklarda yer alan bir başka piskoposudur³⁸.

Sallustius, Corycus Piskoposluğu temsilcisi olarak I. Ephesus Konsili'nde, Antiochia Süryani Kilisesi Piskoposu Ioannes ile birlikte Cyryllus'a karşı birlikte hareket eden doğu kiliseleri piskoposları arasında yer alır. Bu konsilde Sallustius, doğu kiliselerine bağlı piskoposların birçoğu gibi Ioannes'in Alexandria Kilisesi'ne karşı aldığı kararları imzalar. Corycus

³⁵ Çelik 2004, 162.

³⁶ Trombley 1987, 17.

³⁷ Çelik 2004, ibid.

³⁸ Lequien 1740, 880.

piskopos adları, konsillerin katılımcı listelerinde bu tarihten sonra VI. yüzyıl başına kadar görülmez.

Ancak, Cyrillus'un yandaşlarıyla yeni toplantılar düzenlemesi toplantılardaki durumu bir kez daha Nestorius'un aleyhine çevirir. Konsil, Nestorius ve yandaşları için büyük bir yenilgiyle sonuçlanır. Bu arada imparatorun anlaşmazlıklara çözüm bulunması isteği sürer. Bu nedenle kısa süre sonra Tarsus'ta 434 yılında Antiochia Patriği Ioannes ve Alexandria Patriği Cyrillus'un düşüncelerinin tartışıldığı, aralarındaki teolojik anlaşmazlıklara çözüm bulmak amacıyla bir yerel konsil toplanır. İki görüşü savunanlar arasında çok uzun sürmeyen genel bir uzlaşma sağlanır³⁹.

Corycus da bu uzlaşma içinde yer almış olmalıdır. Corycus'ta bulunan yazıtlardan adı "θηοτοκος" olan bir kilise ya da manastır yapısının kentte varlığı bilinir. Bu önemli bilgi, Alexandria Patriği Cyrillus'un düşüncelerinin Corycus'ta -başlangıçta değilse de- 434 yılında Tarsus'ta piskoposlar arasında varılan anlaşmanın ardından kabul edildiğini gösteren önemli bir kanıttır⁴⁰.

Corycus, daha önce değinildiği gibi I. Ephesus Konsili'nde, Nestorius'un yanında yer alır ve Cyrillus'un düşüncelerine karşı kararları destekler. Oysa bilindiği gibi, bu dönemde "θηοτοκος" terimi, tamamen Alexandria Kilisesi ve onu destekleyen diğer kiliselerin teoloji tartışmalarının içine soktuğu, doğu kiliselerinin tartışmalarla birbirine düşmesine neden olan yeni bir kavramdır.

Toplanan I. Ephesus Konsili sonucunda Nestorius, Constantinopolis'deki ruhani görevinden ayrılmak zorunda kalır ve eğitimini aldığı kent olan Antiochia ad Orontem'e döner. Yandaşları onun kiliseden dışlanmasını kabul etmezler. Bu konsil, doğu kiliseleri içinde birleştirilemez bölünmelere ve bu nedenle Antiochia Süryani Kilisesi'nin bölgede nüfuz yitirmesine neden olur. Tartışmaların sonucu olarak doğu kiliseleri arasında Nestorius'a bağlı olanların kurduğu ve Çift Doğa öğretisini benimseyen *Nasturi Kilisesi* oluşur ve varlığını günümüzde de sürdürür⁴¹.

³⁹ Lequien 1740, ibid.

⁴⁰ Hellenkemper 1990, 315.

⁴¹ İran kilisesi 486 yılında resmen bu inancı benimser.

c) Sonuç

Hıristiyanlık yazılı kaynaklarından IV. yüzyıldan başlayarak, bu dinin esaslarının saptandığı konsillerde temsil edildiği bilinen Corycus'ta, günümüze ulaşan mimari kalıntılar göz önüne alındığında kentin kültür yaşamı da diğer Cilicia kentleri gibi zengin olmalıdır. Yazar Oppianus -kesin olmamakla birlikte- buralıdır⁴². Oppianus, Marcus Aurelius (161 - 180) ve oğlu Commodus'a (180 - 192) balıkçılık hakkında yazdığı *Halieutica* adlı üç bin beş yüz dizelik yapıtı adar.

Hıristiyanlık, ortaya çıktığı Palaestina'nın Cilicia'ya coğrafi yakınlığının da etkisiyle, bölgedeki kentler arasında I. yüzyıldan başlayarak büyük bir hızla yayılır. Bunda Tarsuslu Paulus ve Seleucia ad Calycadnum'da inzivaya çekildiği mağarada mucizevi biçimde kaybolduğuna inanılan Azize Thecla'nın etkisi çok önemlidir.

Corycus, aynı adla anılan bir liman ve kentten oluşur. Yine bu bölgede büyük bir liman kenti olan ve ticari yollar üzerinde bulunan Seleucia ad Calycadnum'a çok yakındır. Bu dönemde, Cilicia'daki Hıristiyanlığın oluşum ve yayılım sürecinde iki önemli merkez dikkati çeker. Bunlardan biri Isauria piskoposluklarının bağlı olduğu Seleucia Başpiskoposluğu, önemli bir Hıristiyanlık kenti olarak Antiochia Süryani Kilisesi yönetim sınırları içinde yer alır. Daha doğudaysa Tarsus, birçok piskoposluğun kendisine bağlı olduğu bir diğer başpiskoposluk merkezi olarak yine Antiochia'nın dinsel yönetimi altındadır.

Corycus, Tarsus Başpiskoposluğu'na dolayısıyla Antiochia Süryani Patrikhanesi'ne bağlı bir piskoposluk merkezidir ve Hıristiyanlığın çeşitli teolojik tartışmalarını çözümlmek için düzenlenen konsillere katılımcılar yollar. Kaynaklarda adı geçen ilk Corycus piskoposu *Germanus*, 381 yılında I. Constantinopolis Konsili'ne katılımcı olan diğer Cilicia kentlerinin piskoposları içinde yer alır.

Bu konsilden sonra Corycus Piskoposluğu, Hıristiyanlık tarihindeki büyük önemi günümüzde de çalışmalara konu olan I. Ephesus Konsili'ne temsilci yollar. Konsile katılan *Sallustius*, Alexandria Patriği Cyrillus'a karşı olan Antiochia ad Orontem Patriği Ioannes ve ona bağlı doğu kiliselerinden piskoposlar arasında yer alarak kararlara katılır.

⁴² Desideri 2003, 139; Kaçar 2003 (b), 139; Anazarbuslu (Anavarza) olabileceği de kaynaklarda yer alır.

Bu durum coğrafi yakınlığın yanı sıra Antiochia Kilisesi'nin Kristoloji tartışmalarındaki teolojik gücünün gerek Isauria gerekse Cilicia kentlerinde görülen etkisiyle açıklanabilir. Tarsus, Corycus, Olba, Diocesarea, Elaiussa Sebaste ya da Seleucia ad Calycadnum gibi birbiriyle ilişki içinde olan Cilicia - Isauria bölge kentleri, genel olarak V. yüzyıl sonuna kadar Kristoloji tartışmalarıyla ilgili toplanan konsillerde alınan kararları Antiochia ad Orontem'in benimsediği yönde destekler.

Corycus Piskoposluğu'nun V. yüzyıl içindeki ekonomik durumu da genel olarak kilisenin yaygınlaşan yönetim sistemiyle bağlantılı diğer Doğu Akdeniz kentlerinden çok farklı değildir. Corycus'ta belirgin bir sosyal sınıf oluşturdukları anlaşılan rahipler, benzerleri gibi ayin yönetme, tapınım gibi salt dinsel işlerle ilgilenir. Kilise görevlileri, maaşlarını Corycus'ta işlemek için toprak kiralayanlardan ya da toprak sahiplerinden alır.

Corycus'ta yapılan araştırmalar sonucunda bulunan mesleklerle ilgili bilgiler veren çok sayıda mezar yazıtı, rahiplerin din işleri dışında ikincil işlerle de uğraştıklarını gösterir⁴³. İkinci bir işle, örneğin ticaretle de uğraşan bu rahiplerin gelirleri diğer sınıflara göre yüksek olmalıdır. Corycus'ta bulunan kiliselerdeki görevleriyle yetinmeyip başka işlere uğraşan rahiplerin oranı az değildir.

Corycus, erken Hıristiyanlık döneminde Antiochia ad Orontem, Mısır gibi bölgelerle ticaret yapar. Corycus Kilisesi, geniş arazilerini kentteki toprak işleyicilerine kiralayarak gelir elde eder⁴⁴. Bu nedenle -her ne kadar kiliseye bağlı olsalar da- rahipler, özellikle V. ve VI. yüzyıllarda kentte ciddi anlamda gelir sahibi olan önemli bir sınıf oluşturur.

Roma İmparatorluğu'nda Hıristiyanların sayısının artmasıyla özellikle III. yüzyılın ikinci yarısında kilise mimarisine önem verilir. Corycus'ta, bugün mimari kalıntıları görülebilen dokuz kilise bulunur. Kentte yazılı kaynakların V. yüzyıla tarihlediği büyük bir "*Kathedral*"in varlığı da bilinir⁴⁵.

⁴³ Trombley 1987, 117.

⁴⁴ Trombley 1987, 118; Özbay 2001, ibid.; Corycus'ta meslekler konusunda bilgi için bkz. Şahin 2003.

⁴⁵ Herzfeld 1930, 91.

Corycus Piskoposluğu'nun adı bilinen hiçbir temsilcisi, 381 yılında toplanan I. Constantinopolis Konsili'nden önce toplanan yerel ya da evrensel konsillerde yoktur. Bu durumda Corycus'un bir piskoposluk merkezi olması, en geç IV. yüzyıl sonlarına, 381 yılında toplanan I. Constantinopolis Konsili öncesine tarihlenebilir.

Bibliyografya

- Aydın 2004 Aydın, M., “Antakya ve Tarsus Eksenli İlk Dönem Hıristiyanlığı’na Bir Bakış”, Adayla VII, Suna - İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yıllığı, İstanbul.
- Canevello 2004 Canevello, A.S., “Iconiumlu Azize Thecla Yaşamı ve Mucizeleri”, Olba X, Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi Yayınları, Mersin.
- Çelik 1996 Çelik, M., Süryani Tarihi, Ayraç Yay., İstanbul.
- Desideri 2003 Desideri, P., “The Presence of Cilicia and its Towns in the Grek Writers of the Roman Empire”, Olba VIII (Özel Sayı) Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi Yayınları, Mersin.
- Dovney 1963 Downey, G., Ancient Antioch, Princeton Universty Press, New Jersey.
- Dvornik 1990 Dvornik, F., Konsiller Tarihi İznik’ten II. Vatikan’a (Çev. M. Aydın), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Dürüşken 2003 Dürüşken, Ç., “Paulus’un Kutsal Görev Gezileri ve Anadolu Halklarına Mektupları”, Homer Kitabevi, İstanbul.
- Erten – Özyıldırım 2003 Erten, E. – M. Özyıldırım, 2003 Yılı Olba Yüzeı Araştırması, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler (ed. Doğan-Alparslan, M.), İstanbul
- Freeman 2003 Freeman, C., Mısır, Yunan ve Roma Antik Akdeniz Uygarlıkları (Çev. Suad Kemal Angı), Dost Kitabevi, Ankara.
- Gasque 2004 Gasque, W.W., “Kilise Büyüyor: Kudüs’ten Roma’ya”, Hıristiyanlık Tarihi (Çev. S. Sel – L. Kınran), Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul.
- Hellenkemper 1990 Hellenkemper, H. – F. Hild, “Korykos”, Tabula Imperii Byzantini (TIB) Kilikien und Isaurian Band 5, Viyana.
- Herzfeld 1930 Herzfeld, E., “Meriamlık und Korykos”, Monumenta Asiae Minoris Antiquae (MAMA), The Manchester University Press.
- Isidorus Hispalensis Isidorus Hispalensis, “Etymologiae”, (Patrologia Latina, vol. 82 (J.P. Migne, ed. Parisiis: excudebat Migne, 1845).
- Lequien 1740 Lequien, M., Oriens Christianus, in quatuor patriarchatus digestus quo exhibentur ecclesiae patriarchae, caeterique praesules totius Orientis, Paris.
- Kaçar 2003 (a) Kaçar, T., “Ebonitler’den Arius’a: Eskiçağ Doğu Hıristiyanlığında İsa Teolojisi Tartışmaları”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XLIV, Sayı: 2, Ankara.
- Kaçar 2003 (b) Kaçar, T., “Cilician Bishops and Fourth - Century Church Politics”, Olba VIII (Özel Sayı) Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi Yayınları, Mersin.

- Maraval 2003 Maraval, P., "The Earliest Phase of Christian Pilgrimage in the Near East (before the 7th century)", *Dumbarton Oaks Papers Library and Collection*, No: 56, Washington, D. C., www.doaks.org/etexts.html
- McDonald 2004 McDonald, H.D., "Nestorius", *Hıristiyanlık Tarihi* (Çev. S. Sel – L. Kınran), Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul.
- Özbyay 2001 Özbyay, F., "Elaiussa Sebaste ve Korykos Su Sistemi", *Olba IV, Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi Yayınları*, Mersin.
- Özbayoğlu 2003 Özbayoğlu, E., "Notes on Natural Resources of Cilicia: A Contribution to Local History", *Olba VIII (Özel Sayı) Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi Yayınları*, Mersin.
- Özyıldırım 2003 Özyıldırım, M., "İlkçağ ve Erken Hıristiyan Kaynaklarında Olba Sözcüğünün Değişik Kullanımları" *Olba VIII (Özel Sayı)*, Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi Yayınları, Mersin.
- Özyıldırım 2004 Özyıldırım, M., "Seleucia ad Calycadnum ve Hıristiyanlığın İlk Üç Yüzyılı" *Olba X, Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi Yayınları*, Mersin.
- Rabanus Maurus Rabanus Maurus, "de universo", (*Patrologia Latina*, vol. 82 (J. P. Migne, ed. Parisiis: excudebat Migne, 1845).
- Rubenstein 2004 Rubenstein, R.L., *İsa Nasıl Tanrı Oldu* (çev. C. Demirkan), Gelenek Yay., İstanbul.
- Sayar 1994 Sayar, M.H., "Antik Kilikya'da Şehirleşme", XII. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler C. I, Ankara.
- Smith 2004 (a) Smith, M.A., "Pavlus", *Hıristiyanlık Tarihi* (Çev. S. Sel – L. Kınran), Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul.
- Smith 2004 (b) Smith, M.A., "Antakyalı Ignatius", *Hıristiyanlık Tarihi* (Çev. S. Sel – L. Kınran), Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul.
- Şahin 2003 Şahin, H., "Geç antikçağda Dağlık Kilikia'da meslekler", *Toplumsal Tarih Dergisi* S. 117, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul.
- Şer 2002 Şer, A., *Siirt Vakayinamesi* (Çev. C. Kabadayı) Yaba Yay., İstanbul.
- The Catholic Encyclopedia 1912 *The Catholic Encyclopedia* (vol. I - XIII), (edit. Appleton, R.), New York.
- Trombley 1987 Trombley, F.R., "Korykos in Cilicia Trachis: The Economy of a Small Coastal City in Late Antiquity (Saec. V - VI) – a Precis, *The Ancient History Bulletin*,
- Turner EOMIA Turner, C.H., *Ecclesiae Occidentalis Monumenta Iuris Antiquissima* (EOMIA), Creighton Universty, <http://www.creighton.edu/~pam44013/Index.htm>

- Waddington 1972 Waddington, W.H. – P. Bas, *Inscriptions Grecques et Latines recueillies en Asie Mineure*, New York.
- Wetzel 1997 Wetzel, R.C., *A Chronology of Biblical Christianity*, Books For The Ages Digital Library, Software, Albany.
- Wright 2004 (a) Wright, D.F., “İlk Hıristiyanlar Neye İnanıyordu?”, *Hıristiyanlık Tarihi* (Çev. S. Sel – L. Kınran), Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul.
- Wright 2004 (b) Wright, D.F., “Konseyler ve İnanç Bildirgeleri”, *Hıristiyanlık Tarihi* (Çev. S. Sel – L. Kınran), Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul.